

ԳՐԱԿԱՆ

ՆՐԱԲՆՄԱՆ...

Երբեմն հոգիս աստղի մը բոց,
Ու թիթեւնի ունէր թեւեր։

(Պ. ԴՈՒՆԵԱՆ)

Կէս դար ու աւելի առաջ սա մեր օրերէն։

Հօգիթե՛ր։ Ո՛չ միայն մեզմէ՛ անդին, այլ մեզի՛ հետ։ Ու աղնաւականներէն, ջանի՛ որ անաղնու-
ռութիւնը միակողմէի պատգամ է հիմա ժողովուր-
դէ ժողովուրդ։ Ուրիշ լեզու խօսողները անար-
գելը՝ ցեղային մեծութեան փառք։ Եւ քիչ մը ա-
ւելի մեծ ռազմ, մորթիլ գիտնալը, տարփագիւն,
ստաիզմով ու տաղանդով մորթիլ կրնալը՝ արուեստ-
ներուն ամենէն հայկապաշտ մը մեզի՛ կը բանայ
զարպառը աշխարհին մեծերուն։

Անշուշտ, հեռու, հազարամի մը չափ մեզի
հինասուրց թուող սա չըջանին երբ վերի երկեպիկը
հազարապարի մօտ։ Միգամածային աշխարհէն ար-
տակարգ կորելի մը, — այս կիսադարը, զոնէ՛
մեզի համար եղածն է արգար, դասական ըմբռ-
նողութիւնը, մեր օրերը տարի՛ ու տարիներն ալ
զարեբուս չափ անցնելով — կային մարդեր ու-
րոնք կը հասնային ինչ որ աստեղալոյց ուղեղը
հրաշլիլ պատանիին, իր չիղերուն այնքան բա-
ցատիկ ընկալութեամբը, գտեր էր իր զգայնու-
թեանց Յարգողին չափ խոր համաստեղութե-
նէն, ու յաջողք սեւեռել բառերու խցիկին։ Աստ-
ղային հեղուս մը, կաւէն ու գորշ ցեխէն — ու-
րիշ բան չէ մարդոց ստուարագոյն մասին համար
մեծ գեղը որ պատասպանուած է մեր գանկին
քարայրին, և որուն վրայ այնքան յոխորտանք
ունինք, առանց անդրադառնալու թէ այդ ափ
մը տիւրմին մէջ երբեմն միլիոններով ճնիներ սուր
կը զարբնեն — այդ սղուռն մէջ, կը ստեղծէր ան-
կորուստ, ուրիշներ թերեւս չէլէին՝ ազամանդ
բանդաններ։ Զուտ սողը չէ որ գայտիթին կ'առ-
նեն բանաստեղծները։ Առանց անոնց դժուար՝
ցեխին ուս մեծ կայսրութիւնը լիլիկ մը աստղա-
ուորի։ Կուզան անոնք, կը մանկն կաւէն ներս,
ու որբազան, անհատ chimieի մը մութ օրէնքնե-
րով՝ կ'այրեն զայն, յաճախ իրենք ալ զոհը ը-
լալով՝ կ'իշխուին ուս մայալ առաքելութեան։ Բայց
անոնց ողջակէզը, իրենց բառով՝ անձու մանր,
իր հաղորդին, կ'երկարաձգուի իբր հեռանշոյլ բայց
մշտապաւառը երազ որ, մեր մանկութեան ծիրանի
գօտիին նման, պիտի բացուի ու կամար կապէ
մեր մեղքերուն լեռներուն վրայ, մանաւանդ մեր
պատմութեանը ու տառապանքին տուրն ճակի՛ն
պիտի չկապրի աղօտաբախլ երանգելէ։ Առանց ա-
նոնց, բանաստեղծներուն, գիշերը միանեման

սաղաւարտ մըն է ոչ միայն մեր աշխարհին, այլ
մանաւանդ մեր հողիներուն որոնք ի հեռուկս
մէն հերքումի չեն կրնար մոռնալ մեծ Ոստանը
ուրկէ փրթեր ինկեր են սա ցեխերու արջայու-
թեան։

Կէս դար առաջ երկիւնքը ստեղծողուց էր տա-
կաւին, ինչպէս աւելի մեղամօտ չըջանի մը պի-
տի պատկերէր Տիրան Ձրաքեան, — ուրիշ միգա-
մածային փոսփորափայլութիւն՝ ճահիթին վերեւ
— երբ լուսակարան այդ վարչական կը նետէր
մեծ խորհուրդին ուսերուն։ Կաւը՝ կաւ էր ան-
շուշտ այդ երկիւնքին տակ։ Բայց հողիներ ալ կա-
յին։ Ու կար մանաւանդ երկիւնքը, ոչ միայն զէ-
պի վար, այսինքն զոչ կերպաս անյայտ աշխարհ
մը բաժնող մեզմէ, այլ աւելի շատ զէպի վեր։
Երկիւնք մը որ չէր, մեր օր չէր, մեր օրիւնքն
կան թատերաբեմի մը կտաւ — սաւանդ զոր ար-
հեստական մետաքսէ թերակար աստղեր կէտի-
տէին, կոճակ կոճակ, մեղ պարտիւլով պարզու-
նակ, ինքնաբաւ ապահովութեամբ մը։ Ու չէր
անիկա այժմու անգոսնուած, զրոյ մէջ հերձեալ
վարագործը որով՝ հետաքրքրուիլն անգամ ոմանց
համար հիւանդագին, լուսնագար այլասերում, ու-
րիշներու՝ ինչպէս աշխարհի վեցերորդ մասին ի-
մաստուններուն համար քրէական դատապարտու-
թեան փառա մը կը զանայ։

Մարդիկ, կար տառն մը, վեր կը նայէին,
անծանօթէն, երթերէն, հիւլէլէն, ձգողութեան օ-
րէնքներու պողոտաներուն մօայլ երկրաչափու-
թեան անկախաբար։ Կը նայէին, մօտ ու պարզ
մարդակեղծականութեամբ մը, իրենց պատի-
րուն կողմէ հոն հարտաբապետուած կեանքի մը,
աւելի ընդարձակ, աւելի զեղեցիկ, կաւէն զքեր՝
սպրուստին երազովը։

Անճառ ի՞նչ կեանք մը պոյնած ես եսի,
Կեանք մ'անմոռն շողի, բոյի, աղօթի...

(Պ. ԴՈՒՆԵԱՆ)

մըմնջող տղան, մահուան շեմին, մեզմէ աւելի
յստակ կը տեսնէր ինչ որ կ'ուզէր։

Ու այդ մարդերը, առանց մտքը ըլլալու,
արքաներ փնտռելու համար առանց աստղեր հա-
լածելու, հովիւներուն նման որոնց աչքերը մու-
թին մէջ կրակ առեկին հեռուներէն բխող մեղե-
դիներուն թևով — ձայնը կրակէ է երբեմն մեզ-
էն ներս —, գիտէին խանդավառուիլ պուտպու-
տուն չողերով իսկ այդ երկիւնքին որուն ճակատը
խարանելու կը պատրաստուի բանաստեղծը նոյն
այդ քերթութեան մէջ, ինչպէս համար Եւսեղիեւ
անալիս սահուրխներէն անդին, զայկաւար կայ-
լակի մը նման, ծոցը Ստոյային որուն առաւա-
կան յուշը դեռ չէ մեռած մեր ամենուն ներսը։
Երկիւնք կորսնցնողներն անգամ զքեր չեն այդ ա-
ղօտապարի, քաղցը, երբեմն ամբողջ ու անհրա-
մեշտ կրկներկութիւն։

Ու կային տղաք, որոնց չըմենքը անարժան
չէին այդ բոցի ծովներէն փրթող կայծակներէն
կիրուկով, մաքրուելու որպէսզի մեզի, խաւա-
րին շուքերուն մէջ խանձարուբուած, վարսուած-

ներուս — ինչ էջերիւ է մոխիրը զոր կը գործածէ Նարեկացիին իր մարմինը պատկերելու իր տենդին մէջ, անգիտակցաբար զեղչելով ընախօսական երևոյթը —, պատմէին բաները, քաղցը ու խոր, չուր ու երազը (Պ. Դուրեան) որոնք այլքէին մեր զայուէկ ճակատները, քիչ մը շատ հաւած մեր մօրուտքին:

Այդ օրերուն երկինքը Թովմափած ըլլալու չէր իր ռօպիկալանքունքն բիրեբէն անզին խորացող անպարագրելի Բանը որ ճարածութիւնը կը լեցնէր զէպի վար ու զէպի վեր ու, մանուսն չուրօյլը — որ անհրաժեշտ dimension մը կը դառնայ կարծես այդ անզգուսթեան մուտքերուն, մեզ առնող ու տանող բոցէ Նաուս մը Նման — զգեստաւոր, լպատենաւոր երիտասարդներ, քրտանամենի կամ աւելի մատաղ, Թերես խոռվք, աւելի մեղմ բառով՝ անուշիկ յուզում մըն ալ կը զգային իրենց շիզներն ի վար, երբ չուրի մը ափին, կամ Թաւառքի մը կուշտին, ով դիտէ ինչ առնաւութիւններու ճիւղէրափոխած (բառը Ձրաքանանին է), կը շնային իրենց արտածութիւնները, ամբերելի ծանրութիւնները արժակել իւրենցմէ, լուսկեզօծել իրենց պարտաքանները, հանդիման իրենց շապկիկները ընդունելու համար լոյսերուն մեղմ անծրեւ, ու չէին կրնար կաշին ցեխուտքէն մինչև Լոյսին մեծ արգանդը քրքան համարյա, մ. տարօրէն սրտառու էն անոնք երբ մաղկալինը, զուք իմացէ՞, ցեխը քօքափելու, ճող հաղցելու այլապէս բարդ պատկերին մէջ իսկ սըրբազրելով մեծ հակառակութիւնը իսկ աղղիւղմ, կաւը հրեղինելու, հոգեղինելու իրենց տաղանային մէջ պարտաւան, աստղեր մուրալէ յուսաւան, կը փուռէին

... .. դողող էակից

Շօղիմ, փրթիթիմ, ալօյմ ու վանիթիմ

Աստուծուն ստեղծութիւն Ասիկա ողբերգութիւն մըն է զոր պարտաւոր ենք հանդուրժել իւրաքանչիւր մեր օրին:

Քերթնաւածին միւս բաժնը: Որքան Թեւեռուն վրայ հիմա կը խնդանք Թերեւս: Մեր տեղը զնենք զանոնք, դժբախտ օրորոններ իմացքին ու ձեւին, պատկերին ու սարսուռին, որոնց համար ամէն հետք մինչև անհունը հմարայ անի, այլապէս հանդերձուն իրենց շիզներուն սարկելովը. աւանդ երանգ՝ ծով մըն է անալիսթեմիս, բառին տալով Պատկերան հնազաղայութեամբ Ստուերակետը, զերի այդ մարդոց նայուածքը Թող սուզուի զոյնը զոյն, Թաւառք, Նշուրդ այն բարախտիմին զոր յիմար այդ միջնաւները կը վառեն վարդի մը քակին վերեւ, կամ կապտալը կը թիալարեն մանրանկար Թեւեռակներով, իրենց նոյնքան յիմար հողին այսպէս նետով փորձելով աշխարհներու, աստղերուն կշռոյթին: Անշուշտ այդպէս դիտուած, Թաւառք այդ քերթնաւածիկը սրտառու է նոյնքան սրքան հեռուէ կողմէ իրարու արեւելուած պարման սրտերու հզօր զարկը, իրարու վազելու իրենց կշռոյթին մէջ արգիլուած աշխարհին լեռներէն, առնուազն մահուան Թեւեւ: Ածունեւ

բու արահտներուն, ծաղկներուն ծովին մէջ աւանց, Թիթեռնիկներուն լողալը, բողբոջալը, մաւրիլը ու կրկին փոշիանալը նոյն մեծ բարախտմին երանգներն են մեզմէ շատերուն համար: Այս է պատճառը Թերեւս այն վարկին որ այդ խայտաբղէտ յիմաները կը վայելին քերթնակներուն մօտ: Ձէ՞ որ, անոնց փխրուն, միգամառային շնորհը, անոնց քննզաւքօղ ողբերգութիւնը այնքան զոյտրիկ հարապատեթեանք տուած է մեր մէկ ուրիշ բանաստեղծը երբ տարօրինակ քերթնաւածի մը մէջ (Սեյ Մարեցուքեամբ), կաւը խնդցնող, լուսեղինող արբեցութիւնը կ'երգէր զաղփաղփառ բաներուն, տիրակալն ափսոս մը բերելով չուրեն ու ծաղկին, հովին ու Թրուլունին, զոյնին ու յուզումին անտես միտքիւնը, աշխարհի խորհուրդին ալլապանութիւնը լուսաւորող համարյալանքամը մը (Ձրաքանանինն է այն բառն ալ) իր հողին ընելով հայելի եւ վառարան, ձրաքան ներքին ու արտաքին իրականութեանց մէջտեղ...

Ինչ ուրբեցութեամբ թիթեռն է բոցեր
Լեւակի մանրիկ լինիմ վրայ փրփում
Առագաստեալ իր կար թելիկներ...

(Միսաք Մեմարեց)

Թեթևութիւն, բիւրցիս ծիծաղելի միջատէն այսպէս է որ կը ստեղծուի զրուսթիւն մը, հոգեվիճակ մը, յուզուելու, սիրելու, տառապելու բոցեղէն կերպը որ, էր երբեմն, իր արձագանգը ունէր երկրի մեծ ձայներուն մօտ, ասոնք հակադրուելու աստիճան: Կային մարդիկ (Շէլլի, Պայրըն, Քից, Լամարթին եւ ուրիշ այնքաններ) որոնք Թիթեռնիկներ միայն հալածեցին, եթէ այդ բառին ներքեւ բարեհաճէ տեսնել Թեւեւ զայնը, կապտան ու մահը, շնորհն ու տարփանքը: Դրութիւն, զոր արտ կը վարանիմ իր հիշք բառովը տեսնելու սա էջերուն վրայ:

ԵՊարպուած երկինքէն՝ ետքը, պարպուած աշխարհը:

• •

Ու, այսօր, շնորհուէր Թող, բոցն ու Թեւեւ այդքան լրջութեամբ նուաճող ու պատմող սըղուն հանել իր գուրիը հողին ու աչք մը անել, չեմ ըսեր իր այնքան սիրած բաներուն որոնց մօլ անթաւած է զեւ իր տաղալարն, այլ այն ժողովուրդին որ, իրեն պէս պարզ, բարի, հաւատաւոր ու իրեն չափ առաւապաղած, ճակատագրին հեծանովը տարբերուած է աշխարհի չորս ծագերուն ու իր ՇԵՏՆԱՆՅՈՐ եղերեղեղոյն իսկ լուսնի:

Հիմա՞ Սա օրերուն երբ ուրիշ երկիրներու հորիզոնները կը պատուին, աչք տալու համար մեծ աստղերու ու ճամբաները փոշի կ'ամբառնան արջայալմար երկիվարներուն մարականերուն վերեւ, հիմա՞, ...

Այո՛:

* * *

Մեր հոգին ալ ունի իր բաները...

Ինչո՞ւ հորած է մեզի, ճմապողացած, աստ-
ղերու փոխան՝ ըլլալ ստիպուած արիննով վառել
մեր հոգիները, ու թեւերու տեղ հանքին շղթան
քաշելով մեր գերութեան անառաւօտ աղչին ի
վառ։ Ինչո՞ւ, իմ հոգին ըլլալ մշտակայ գիշեր,
առանց ճնշուածքի, ու առանց խորանի, ու
պարպուած այն ամէնէն սրնք զեռ մինչև իմ
տալանութիւնը, նոյնիսկ աղօտ, նոյնիսկ վերա-
ւար, բաւ էին մեղմելու մեր զրկանքը։ Ահլի՜ն
Մեզ կ'ընէին հարուստ ալ, հպարտ ալ, Հին աշ-
խարհին ամբողջ լայնքովը մեր ժողովուրդը վեր
էր, կը հաւատար ասոր, իր գերիշնքէն։ Անոր
ժամերուն մէջ այդ վտանգութիւնը գերազանց
հազարդութիւնն էր որով գտնալիք, մեր պա-
պերը նուաճեցին զարեք ու մեզ յանձնեցին ան-
նիւթ տապանակը մեր յոյսին։ Մամիկն ու իմառ-
տունը հաւատարապէս սպարը ըրին անոր խոր-
հուրդին։ Այլ լոյսին դիտուած մեր հին զրակա-
նութիւնը կ'այլակերպի, կը պայծառակերպի։ Ու
նորը, այսինքն յընչն ուր մեր տաղերուն մէջ
բոց, ռոգ, մարգարիտ եւ օսկին (ինչ ասորքինակ է
քերթուած մը երբ անիկա ընդունակ է նորոգ-
ուելու, սերունդներու փոփոխութեանց վերեւ
կանգուն պտտածի մը նման) կը վազեն, զարձ-
եալ նոյն խորհուրդին սերի արտայայտութիւնը։
Ու խիստի ճաղցրութեանց, ներութեանց ու
գոյներու և յոյզերու հանդէսը որ փոքր բայց
այնքան թանկ գիւնին միջոցով Դուրեանին,
փրկուած է ժամանակէն, առանձին, քերթողա-
յայել փառտ մը չի կազմեր այդ տղուն չորհները
լուսաւորող, այլ աստիպացումը հաւաքակն մեր
զգայնութեան։ Մահուան սնարին անգամ, հան-
նարեղ ու ճօրպար (մինակ իր մահուան վրայ
չցորտ հառազայթներ արձակող) մամերուն չին
սեպկական այդ վերադիրները) տղան սղոյուած չէ՞
զորը այն պայծառութեամբ, միշնաղով որ
մեր պատմութեան միշնաղորդ կազմեց, այդպէս
մըրկուած, կայծակնահերձ, մտապէս արորուած
Ջարին ուեթրէն։ Բայց չզարկեցանք պահել ան-
կէնը մեր յոյսին, ամպերուն պարխայեղներուն իսկ
խառնութիւնը հերքելով, դէպի կապոյտը մեր լուս-
նամուտէն։ Կարգապէս ճշտուելով։ Հակառակ տո-
ղերուն վրայ կախուած, ծանրակոհակ թաւալող
աղչին, ու հակառակ մահուան սպարը թիւաղրել
ձգտող թաղմանական զգայութեանց հեղեղին,
գարունն ու վարը, երազ ու խառն, ծաղիկ ու
սիւն, ազօթք ու երկինք է ան նոյնքան եթէ ոչ
աւելի, անշուշտ դաժան մղձաւորէն, հոգէնառին մա-
տին տակ զրեցադրուած. բայց որուն ծոցը — մը-
շուշներն ալ սիրտ մը ունին — յոյսին «զակա-
հար» շուշանը զգողովը իր բաժակէն նիհար ծիլը
կ'երկարէ մեզի...

Ու երբեքն էր ատիկա։

Ո՛վ, այսօր, իմ սերունդէն, պիտի կենար աշ-
քերը գոցել, խաղաղ, կատարեալ վտանգութեան-
քը Դուրեանին հաւատքին երբ հեռանշոյլ՝ սկիզբ

առնէր մեծ գիշերին շառայլը։ Որո՞ւն ալքը կա-
րօտով, կատաղութեամբ պիտի չզառնար ետ, ու
սիրտը՝ իր ձգածներէն աւելի իր իշմերուն անա-
ւարտ ցաւով ճեղքուած, ինչպէս կը թելադրէ
ուրիշ բառ մը, ուրիշ քերթուած մը։ Ո՛վ, միշտ
իմ սերունդէն, ճաղցրութեամբ ու զո՞ւ պիտի
զներ իր վերին աստղաբուրձիւնը ճակատագրէն
իրեն մատուցուած վերջին էջին, ու լեցնալ ա-
նուրբն, ինքզինքը իրագործած, իր գերը աւա-
րած մարդու պայծառութեամբ պիտի լինար առ-
ջին՝ մեծակառոյց թափորին, ինչպէս կարգադրե-
ւած է ըլլալ, ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, ճահ-
պիտաւը ճեղքուող հուրին սափարակներուն որոնք
իրենց առնելիքը առած, մահաւանդ առիթը տը-
ւած կը մեկնին այս շուշաններու և ցաւերու հո-
վիտէն։ Ո՛րք է ան, իմ սերունդէն, որ ինքզինքը
չի գիտեր կապուած, սուբերով զամուսն իր խա-
չին, ու վայրագորէն չի սպանար մահուան, ոչ՝
սօժան, զրբերու վայրդ հերոսութեամբ, այլ ան-
կարող լինելուն հասկնալ թէ ի՞նչու այնքան որը-
բաղան զատ մը այնքան անարգ, անաստուած
լուծումի դաժնար արժանի։ Ի՞նչու աշխարհ այդ-
քան լրբութեամբ հերքէր ինքզինքը։ Արդարու-
թեան անյարժար ծարաւ։ Ի՞նչպէս հոգ հազնիլ
ինչպէս քաշէ մեր վրայ այդ հոյը երբ անիկա
զեռ թաց է մեր արիննով։

... Ան թէ ինչու, սա օրերուն, երբ եր-
կինքին վրայ, արգարութեան, բարութեան պատ-
գամներուն կենդանակրթը աշխարհ կը զրկէ նոր
նոր աստղեր, ու կրկին անայց խորքերն ճարու-
կը զրուին մոգը, արքաներ, ստալիս ու ճաղց-
րութիւն, ու մոռնալով կը խուճապուած, աշ-
խարհի երջանկներուն, իմաստուններուն, հզօր-
ներուն ապարենքներուն պատուհաններէն, իմ
հոգին գիշեր է խորհուրդ, կուրծք շաղկապուած,
արիննով խոնաւ։ Առանց աստղերու։ Առանց եր-
կինքի զօր հեղեղներ եւ ըսեմ ցաւի, զուք ուրը-
բագրեցէք արցունքի քիչը, տարբեր նեարեւն
լեռներէն անդին։ Գիշեր՝ ծակծկուած, մաշվ կեր-
պաւէ։ Սեւ արեւաններ ցիցերը կուտան անոր
խորանին, իր լուսով վերև կրկին լարելու երջանիկ
տաղաւարը, — աննիւթ կտաւը ուր աս քանի
տարի է, կ'որոնեմ ի՞ր զուր ինչ որ դտան հոն զը-
ուած ու ըսին մեկի այնքան պերճ կերպով մեզ
կանչողները։

Ի՞նչ ժամանակներու հսկող է իմ հոգին որուն
փոյթ չէ թէ քաղուած ըլլան կապերը բոլոր.
միջոցաւ՝ աստղերն ու թեւերը։ Որ չկրնալով
Սևոզալուրդ զիւրեքը քնարեգողը (Յ. Նիյէ) դաշ-
նակութիւնները հանել այդ ամայքներէն և ձայ-
նեւա հողեմբ Բաղի՝ անոնց մէջ զողզող լուսութիւն-
ներէն, խորտակուած ու ասոր ամօթովը նեղակ-
ուած կը յամառի հաղթել ու մատուցի կը զարնէ
մութին մեծ սիրտին, պատասխանը մուրալով
անգթութեան սա պատգամներուն...

.....

— Ո՛ւր են վարդերը... հերուան, ձիւները
հերուան։

Պատասխան մը սա տղին ալ բայց ուրիշ բն-
բաններէ, որքան կը լիւնի, ուրիշ աղգերու սա-

փորակներէն, որոնք երբ տարիքին փոշիովը ծանրաբեռն իրենց բերերը, ինծի պէս անուշտ, վերցուցին դէպի վեր, հարցուցին հոն խօսող թերթումներուն, դաճան ետ ու... վարդեր տեսան: Երանի՜ իրենց: Ձիւնն ու վարդը, կուշտ սեղանը ու քեզի, այսինքն քու շիղերուդ միայն պատկանող, հանդարտ, «անարեւափ» օրը, ամէն րոպէ գոնէ յիշատակին սուրովը չչամփուռած սիրտը, խաղաղ սիրտը, ու երկաթով չլլթայուած միաքին թևերը հասարակ, սուտ բառեր չեն այդ մարդոց շուրթներէն: Մեռնիլն իսկ զեղեցկութիւն էր այդ աշխարհներուն վրայ: Մեղի:

— Ո՛ւր է իմ ժողովուրդը:

Ձեռ գիտեր, պիտի ներուէ՞ ինծի ոս հարցումը: Թէն մաշած բայց չի դադիր ան բերի ծածուցը, պայմանադեռ մենաշնորհը կազմելէ առտու կանուխ ելլողին, շատ գիտող, շատ հասկըցող, ու աւելի շիտակը՝ ամէնէն բարձրէն նա ի՞նչ ձևացնողին: Որ մտքի՞նք է ներկուած, խարդախ մանաւանդ ամբարշտ reportage ի կեղծ արցունքի, ու աւա՛ղ, նաև յաճախ՝ ամուր զանձանակ, փոխդէ՞ պարտէզի, այդի՞ն, տունի:

Եւ սակայն առանց դանձութեան՝
— Ո՛ւր է այն տարօրինակ, հետզհետէ անհասկանալի, եղբրափառ փաղանգը մարդոց որոնք դարեր շարունակ կաւէն ու հողէն վարդեր հանեցին, լեռները խնդացուցին մատուռներուն ներմուտիկ շուշաններովը, գաշտերը ողողեցին խարտեալ մեղովը ցորենին բայց որոնց զաւակները անապատներուն խորը անօթի կամ ողջակէջ մեռան...:

Գիշեր է իմ հոգին. — կաղանդի ու ծնունդի: Կնունքի ու մեռելոցի: Պարի ու հէքիաթի: Ամէն մէկ եզր, ոս թուումէն ընդարձակ է իմ մէջ, լեցնել, յորդումի հանելու չափ գիշերը իր շրջւած, անհունափուռ սաղաւարտով, հիշդ այնպէս ինչպէս կը լեցնէր ու զեղումի կը հանէր այդ գիշերները մեր ժողովուրդը խաղ ու խնդումով, երկիրները կը բանար ու Աստուծոյ Որդին կ'իջեցնէր Մուսրէի մը դառ ընտանութեան:

.....

Բառերը տապանաբար են որոնց տակ մէկի տեղ ցեղ մը կը պառկէ երբեմն:
Երբեմն...

Ծ. ՕՇԱԿԱՆ

ՔՆՆԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ՄՈԳԵՐԸ

ՍԻ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր Փրկչին Ս. Մենդեան և յարակից տեսարաններուն մանրամասնութեան մէջ ամինէն սրտազրաւ կէտերէն մին նկատուած է միշտ մոգերուն դրուագը: Անոր խորհուրդը ինքնին, այսինքն Աւետարանին՝ առաջին օրէն հեթանոս աշխարհին մէջ ծաւալելու ձգտումը նշանակող պարագան, կանուխէն այնքան ազդած կ'երեւի ունեւն վրայ, որ քրիստոնէութեան նոյնական դարիւրէն սկսեալ մինչև Միջին դար և յետոյ ևս, կարելի է ըսել մինչև մեր օրերը, քրիստոնեայ գրականութիւնը, գեղարուեստը, գիտութիւնը, ֆիլոսոֆիան ու մեկնաբանութիւնը ամբուս նիւթ գտած են անոր մէջ ներշնչումի և զանազան կարգի ընդլայնումներու: Ստուարահատոր աշխարհ մը հնար պիտի ըլլար կազմել անոր միայն պատկերազարկան ներկայացումներէն, որոնք այնքան բազմաթիւ եղած են Բ. դարէն սկսեալ, իբրև օրմանկար, իբրև բարձրաքանդակ և խորաքանդակ, իբրև պարզ և փայտի վրայ փորագրութիւն, իբրև խճանկար՝ որուն ամինէն տպաւորիչ նմոյշներն է մին է Բեթղհէմէի Ս. Մենդեան Տաճարի մեր բոսթինին մէջ պահուած շքեղ տեսարանը, իբրև մանրանկար՝ որուն բաղձակերպ և զմայլելի յոյսոյններով լիքն են մեր գրչագիրներն ևս, իբրև, վերջապէս, ասկի՜ արծաթի՜ պղինձի՜ փղապարի՜ սակրի՜ թանկագին քարերու վրայ գծագրութիւններ կամ քանդակներ, աղիւսի վրայ թրծուած կազմապարուսներ և մանաւանդ հիւսուածքներ և նրբաթել ասեղնազօրութիւններ: Նոյնքան ճոխ հաւաքումներ կարելի պիտի ըլլար ձևացնել նմանապէս քրիստոնէական միջպագային գրականութեան մէջ անոր շուրջ յօրինուած մեկնութիւններով, Ս.

